

Dr. Luther Márton

95 tétele

Fordította:

Takács János

A fordító kiadása, 1937.

Bevezetés. 1517. október 31. a reformáció születésnapja. Ekkor tűzte ki Dr. Luther Márton a wittenbergi vártemplom ajtajára a 95 tételt. A protestantizmusnak – evangélikusoknak és reformátusoknak egyaránt – ez az egyetlen felekezeti jellegű ünnepük. Méltó tehát, hogy ennek az ünnepnek az eredetét, jelentőségét ismerjük, s hogy a 95 tételt a hívek széles rétege olvashassa. Ezért készült most ez a mindenki által hozzáférhető népszerű kiadás.

A 95 tétel kiszögezésének indító oka a X. Leó pápa által hirdetett búcsúval való sok visszaélés volt. 1517-ben X. Leó pápa általános búcsút hirdetett, hogy az épülő Szent Péter székesegyház befejezéséhez szükséges pénzt így előteremtse. A búcsú árusítását a pápa bérbe is adta Brandenburgi Albertnek, Mainz választófejedelemének és érsekének 30.000 forintért. Az üzletet a közismert Fugger bankház közvetítésével bonyolították le. A főárus egy Tetzl nevű dominikánus szerzetes volt.

Mi a búcsú? Katolikus felfogás szerint minden bűn maga után vonja a bűn súlyát, a vétket (*culpa*) és a büntetést (*poena*). A bűnbánat eltörli a vétket és az Istentől kiszabott örök büntetést. De a hívőnek itt e földön a gyónáskor is vezekelnie kell ideiglenes büntetésekért, amelyeket a pápa ró ki reá. A pápa ezeket az ideiglenes, emberek által kirótt büntetéseket elengedheti és megbocsáthatja. Ezt nevezik búcsúnak. A pápának ezen búcsúosztogató jogát még a szerzetes Luther elismeri (61. tétel). A búcsú vásárlása – kat. felfogás szerint – megrövidíti a tisztító tűzben szenvedő lelkek szenvedését is.

A búcsúcédulák árusítói azonban azzal hitegették a népet, hogy aki búcsút vásárol, annak általában minden bűnét megbocsátja a pápa. (75. tétel, stb.) Aki tehát búcsút vásárol, annak már nincs szüksége bűnbánatra sem, s ezzel egyúttal teljesen feleslegessé is vált Isten bűnbocsátó kegyelme.

Luther e visszaélések megszüntetését felettes egyházi hatóságától várta; annak azonban fontosabb volt a jövedelem, mint az igaz bűnbocsánat és a lelkek megtérítése. Püspökéhez intézett feljelentése teljesen hiábavalónak bizonyult. Hogy tehát a búcsúval való visszaélés dolgát tisztázhassa az illetékes körökben, saját nézetét 95 pontba foglalva a tudós világ elé terjesztette megvitátás végett. Vitatkozásra azonban nem jelentkezett senki. Ellenben tétélei, alig két hét leforgása alatt, nyomtatásban elterjedtek egész Németországban.

A 95 tétel nem kidolgozott, könnyen érthető fejtegetés, hanem csak vázlatos címek, amelyeket Luther nemsokára bővebben is megmagyarázott. Azt írja többek között X. Leó pápának: „...Csakis a mi magunk érdekében és oly alakban adtam ki azokat, hogy én sem tudom hinni, hogy azokat mindenki meg-

érti; hiszen vitázó tételek azok, és nem tanítások, hitcikkelyek. szokás szerint homályos és talányszerű fogalmazásban.”

A 95 tétel zúgó harsonája azonban rövidesen ledöntötte azt a magas falat – a pénzért adott bűnbocsánat elvét – amely a vágyódó, szegény lélek elől az Isten ingyenvaló, bűnbocsátó kegyelmét eltakarta és elzárta, – s újra felragyogtatta az egyszerű hívek elől elzárt isteni evangéliumnak fényét.

Takács János

Vitatkozás a búcsú erejéről. Az igazságérettől s az igazság kiderítésének vágyától indítva, az alábbi tételeket Wittenbergben, Luther Márton tisztelendő atya elnöklete mellett – aki a szabad művészetek és a szent teológia mestere, s ugyanott ezeknek rendes tanára – megvitatjuk. Ennélfogva felhívjuk azokat, akik velünk személyesen nem vitatkozhatnak, tegyék meg ezt a távolból írásban. A mi Urunk Jézus Krisztus nevében. Ámen.

1. Amikor a mi Urunk és Mesterünk azt mondta: „Térjetelek meg”, azt akarta, hogy a hívek egész élete megtérés legyen.

2. Ezt az Igét nem vonatkoztathatjuk a szertartásos bűnbánatra,¹ (vagyis a fülbegyónásra és a papok szolgálata által kiszabott elégtételre).

3. De nem is vonatkozik kizárólag a belső bűnbánatra; sőt a benső bűnbánat mit sem ér, ha az nem nyilvánul meg külsőleg is a test különféle sanyargatásában.

4. Ez a büntetés tehát addig tart, míg az ember a maga bűnös énjét gyűlöli, vagyis a mennyek országába való bemenetelig.

5. A pápa nem enged és nem is engedhet el semmiféle büntetést, csak azt, amit vagy a maga vagy a kánonok rendelkezése alapján kiszabott.

6. A pápa nem bocsáthat meg egy vétket sem, legfeljebb kihirdeti és megerősíti az Isten bocsánatát; vagy pedig bocsánatot oszt bizonyos, az ő hatáskörébe tartozó esetekben, s aki ezt nem ismeri el, annak vétkes tartozása éppenséggel megmarad.

7. Isten is csak úgy bocsátja meg az embernek az ő vétkét, ha őt [magát] megalázva mindenben alárendeli a papnak, az Ő helytartójának.

8. A bűnbánati törvények csakis az élőkre vonatkoznak, s ezek alapján nem szabad a holtakat semmiféle büntetéssel sújtani.

9. Ennélfogva a Szent Lélek igen jót tesz velünk a pápa révén, aki az ő rendelkezéseiből kihagyta a halál és az utolsó gyötrődés hitcikkelyét.

10. Gonosz esztelenséggel járnak el azok a papok, akik a haldoklóktól még a tisztító tűzben is megkövetelik az egyház által kirótt vezeklést.

11. Azt a konkolyt, miszerint az egyház által kirótt büntetés átváltoztatható tisztító tűzbeli büntetéssé – úgy látszik – akkor vetették el, amikor a püspökök aludtak.

12. Régente az egyház által kirótt büntetéseket nem is a feloldozás után, hanem azelőtt szabták ki, hogy ezzel a töredelem őszinte voltát próbára tegyék.

¹ Katolikus felfogás szerint a bűnbánatnak három mozzanata van: 1. töredelem, 2. fülbegyónás, 3. a pap által kirótt szertartásos cselekedetek elvégzése. Eleinte még Luther is ezt a felfogást vallotta (7. tétel).

13. A haldoklókat a halál mindentől feloldja; ők az egyházi rendelkezések számára már meghaltak, s ezzel, igazság szerint, már el is nyerték a feloldozást.

14. Ha a haldokló szeretete és büntől való megtisztulása csak részleges, akkor ez szükségszerűleg nagy félelmet von maga után, és pedig annál nagyobb, minél fogyatékosabb az előbbi.²

15. Ez a félelem és rettegés már magában véve is (hogy mást ne is említsek) elég arra, hogy a tisztítótűz kínját előidézze, mert ez a kétségbeesés borzalmaival határos.³

16. Úgy látom, hogy pokol, tisztítótűz és ég úgy különböznek egymástól, mint kétségbeesés, kétségkedés és üdvbizonyosság.

17. Úgy látszik, a lelkeknek a tisztítótűzben éppen úgy szükségük van a szeretet növekedésére, mint a félelem csökkenésére.

18. Úgy látszik, hogy sem érveléssel, sem pedig írásbeli adatokkal nem bizonyították be azt, hogy ezek (ti. a lelkek) az érdem és a szeretetben való növekedés állapotán kívül volnának.

19. Úgy látszik, azt sem igazoltak még be, hogy ők mindnyájan bizonyosak lennének üdvösségük felől (s arra nézve biztosítékuk is volna) – habár mi erről teljesen meg vagyunk győződve.

20. A pápa tehát az „összes büntetések elengedése” alatt csak az általa kiszabott összes büntetést érti, nem pedig általában mindet.

21. Ennélfogva tévednek azok a búcsúhirdetők, akik azt tanítják, hogy a pápa búcsúja az embert általában minden büntetés alól feloldja és üdvözíti.

22. Éppen ellenkezőleg; a tisztítótűzben egy olyan büntetést sem enged el a lelkeknek, amelyet nekik az egyházi törvények értelmében ebben az életben kellett volna levezekelniök.

23. De ha már valakinek általában minden büntetés elengedhető volna, akkor is bizonyos, hogy csak a legtökéletesebbek, vagyis igen kevesen részesíthetők ebben.

24. Természetesen az emberek nagy részét rászedik, amikor nekik minden megkülönböztetés nélkül, nagyhangúan ígérik a büntetések alól való felmentést.

25. Amilyen hatalmas van a pápának a tisztítótűz felett általában, éppen olyan van bármely püspöknek vagy lelkipásztornak is a maga püspökségében, illetőleg gyülekezetében.

26. Nagyon jól teszi a pápa, hogy a lelkeknek nem a kulcsok hatalmánál fogva – amivel nem is rendelkezik – hanem a közbenjáró segedelem útján oszt bocsánatot.

27. Emberi balgaságot hirdetnek, amikor azt mondják, hogy mihelyt a ládába dobott garas megcsörren, a lélek azonnal a mennybe száll.⁴

28. Annyi bizonyos, hogy a garasnak a ládában való megcsörrenésével nagyra nőhet a haszonlesés és kapzsiság; az egyházi közbenjáró segedelem eredménye azonban egyedül Isten jótetszésétől függ.

² 1Ján 4,18.

³ A tisztítótűz nem külső kín, hanem belső gyötrem.

⁴ Tetzl pénzesládájára ez volt felírva: „Akinek pénze a ládában cseng, Annak lelke mennyországban leng.”

29. Ki tudja, hogy vajon minden lélek vágyódik-e a tisztítótűzben a megváltás után, amint az – a legenda szerint – Szent Severinussal és Paschalissal megtörtént.⁵

30. Senki sem bizonyos a maga bűnbánata őszinte volta felől, még kevésbé lehet bizonyos a bocsánat teljes elnyerése felől.

31. Amilyen ritka az igaz bűnbánó, éppen olyan ritka az, aki igazi búcsút nyer; ez tehát a legritkább.

32. Aki bűnbocsátó cédulákkal akarja elnyerni az üdvbizonyosságot, az tanítómestereivel együtt örökre elkárhozik.

33. Óva őrizkedjünk azoktól, akik azt tanítják, hogy a pápa búcsúja Istennek ama legdrágább ajándéka, amely helyreállítja a jó viszonyt Isten és ember között.

34. Mert ez a bűnbocsátó kegyelem (ti. a pápáé) csak az embertől elrendelt, szertartásos elégtétellel kapcsolatos büntetésekre vonatkozik.

35. Keresztényietlen tant hirdetnek azok, akik azt tanítják, hogy azoknak, akik a lelkeket ki akarják váltani a tisztítótűzből, vagy akik confessionalékat⁶ vásárolnak, azoknak nincsen szükségük töredelemre.

36. Minden igaz bűnbánó keresztyén elnyeri a büntetéstől és a büntől való teljes feloldozást, s ez őt a bűnbocsátó cédulák nélkül is megilleti.

37. Minden igaz keresztyén – akár él, akár már halott – részese a Krisztus és az egyház minden lelki javainak, amelyeket Isten ugyancsak bűnbocsátó cédulák nélkül adott.

38. Mégis a pápa bűnbocsánatát és ajándékát semmiképpen sem szabad megvetnünk, mert – amint mondtam – az az isteni bűnbocsánat kihirdetése.

39. Még a legképzettebb teológusnak is igen nehéz feladatot ad, hogy a búcsú bőséges áldásaival egyidejűleg magasztalja az igaz töredelem szükséges voltát a nép előtt.

40. Az igaz töredelem keresi és szereti a büntetést, a búcsú kegye azonban felment s meggyűlölteti a büntetést, vagy legalábbis alkalmat szolgáltat erre.

41. Óvatosan kell hirdetnünk a pápa búcsúját, hogy a nép félre ne értse, s a keresztyén szeretet más egyéb jócselekedeteinél többre ne becsülje.

42. Fel kell világosítani a keresztyéneket, hogy a pápa véleménye szerint a búcsúvásárlás semmilyen tekintetben nem állítható egy sorba az irgalmasság cselekedeteivel.

43. Fel kell világosítani a keresztyéneket, hogy jobb dolgot művel az, aki a szegénynek alamizsnát ad, vagy a nyomorgót segíti, mint az, aki búcsút vásárol.

44. Úgyanis a szeretet gyakorlása által növekszik a szeretet, s az ember jobbá lesz; míg a búcsú csak a büntetés alól menti fel s nem teszi jobbá az embert.

45. Fel kell világosítani a keresztyéneket, hogy aki a szeme előtt levő nyomorgót elkerüli, és búcsút vásárol, az nem a pápa búcsúját, hanem Isten haragját vonja magára.

⁵ Szent Severinus és Paschalis pápa a legenda szerint önként tovább maradtak a tisztítótűzben, hogy teljes üdvösséget nyerhessenek.

⁶ Confessionale-k: kiváltságok: Pl.: szabadon választja meg valaki magának azt a gyóntató atyát, akinek különös hatalom adatott a feloldozásra.

46. Fel kell világosítani a keresztyéneket, hogy hacsak nem dúslakodnak a feleslegben – mindazt, ami az életfenntartáshoz szükséges, kötelesek háznépük javára fordítani, és semmi esetre sem búcsúra tékozolni.

47. Fel kell világosítani a keresztyéneket, hogy a búcsúvásárlás nem kötelező, hanem önkéntes dolog.

48. Fel kell világosítani a keresztyéneket, hogy a pápa a búcsú osztogatásánál inkább kívánja az áhítatos imádságot – mivel neki is szüksége van rá – mint a pénzt.

49. Fel kell világosítani a keresztyéneket, hogy a pápa búcsúja akkor hasznos, ha nem abba vetjük bizodalmunkat; de semmi sem ártalmasabb, mint ha miatta mellőzzük az Isten félelmét.

50. Fel kell világosítani a keresztyéneket, hogy ha a pápának tudomása volna a búcsúhirdetők zsarolásairól, akkor inkább porig égetné a Szent Péter székesegyházat, mintsem hogy az ő juhainak bőréből, húsából és csontjából építtesse fel azt.

51. Fel kell világosítani a keresztyéneket, hogy a pápa – ami hozzá méltó is – szívesen segítene a saját pénzével, s ha kell, még a Szent Péter székesegyház eladásával is azokat, akiknek legtöbbjéről egyes búcsúhirdetők kicsikarták a pénzt.

52. Hiú önámítás a bűnbocsátó levelek által való üdvösségben bizakodni, még akkor is, ha a búcsúbiztos, sőt ha maga a pápa a lelkével kezkeskednék is érte.

53. Krisztus és a pápa ellenségei azok, akik a búcsú hirdetése miatt Isten igéjét más templomokban teljesen elnémítják.

54. Isten igéjének joga szenved csorbát, ha a prédikációban ugyanannyi, vagy több időt szentelünk a búcsúnak, mint Isten igéjének.

55. A pápa véleménye magátólértetődő, miszerint: ha a csekély értékű búcsút egy haranggal, egy pompával, egy szertartással ünneplik, akkor a legfőbb dolgot, az evangéliumot száz haranggal, száz pompával, száz szertartással kell hirdetni.

56. Az „egyház kincset,” – amelyből a pápa a búcsút osztogatja – nem jelölték meg kellő pontossággal, és nem ismertették elég világosan Krisztus népe előtt.

57. Hogy itt nem mulandó javakról van szó, az világos, mert – tudjuk – a legtöbb igehirdető nem egykönnyen osztogatja az ilyeneket, hanem inkább halomra gyűjti.

58. Nem is a Krisztus és a szentek érdemei,⁷ mert azok mindenkor, a pápa hozzájárulása nélkül is munkálják a belső ember számára a kegyelmet, a testi ember számára pedig a keresztet, halált és poklot.

59. Szent Lőrinc mondta: az egyház kincse a szegények; de ő a maga korában szokásos kifejezéssel élt.

60. Megfontolás alapján állítjuk, hogy az a kincs az egyháznak (Krisztus érdeme alapján ajándékozott) kulcsai.

61. Világos, hogy a kanonikus esetekben való bűnbocsánatra elég a pápa hatalma magában véve is.

⁷ Katolikus felfogás szerint Krisztus és a szentek felesleges jócselekedeteit a pápa osztogathatja, eladhatja, hogy azok által mások üdvözülhessenek.

62. Az egyház igazi kincse az Isten kegyelmének és dicsőségének legszentebb evangéliuma.

63. Természetesen ez a leggyűlöltebb, mert ez teszi az elsőket utolsókká.

64. A búcsú kincse ellenben méltán a legkedveltebb, mert ez teszi az utolsókat elsőkké.

65. Az evangélium kincsei tehát olyan hálók, amelyekkel egykor a *gazdag* embereket halászták.

66. A búcsú kincsei pedig olyan hálók, amellyel ma az emberek gazdagságát halásszák.

67. Az a búcsú, amelyről a búcsúhirdetők azt hirdetik, hogy az a legnagyobb áldás, – valóban az, de csak a kereset szempontjából.

68. A valóságban azonban Isten kegyelméhez és a kereszti üdvéhez mérten a legeslegkisebb.

69. A püspökök és a lelkipásztorok mégis kötelesek az apostoli búcsú biztosainak teljes tisztelettel szabad tért engedni.⁸

70. De sokkal inkább kötelesek nyitott szemmel és nyitott füllel ügyelni arra, hogy ezek ne a maguk álmait hirdessék a pápa megbízása helyett.

71. Aki az apostoli bűnbocsánat ellen beszél, legyen átkozott és kárhozott.

72. Ellenben áldott legyen, aki a búcsúhirdető merész és önkényes beszédét gondosan ellenőrzi.

73. A pápa is jogosan sújtja átkával azokat, akik a bűnbocsánattal kapcsolatban bárminemű csalást követnek el.

74. Még inkább sújtja átkával azokat, akik a bűnbocsánat leple alatt a szent szeretet és igazság rovására követnek el csalást.

75. Bolondság azt hinni, hogy a pápai bűnbocsánat feloldozhatja az embert még akkor is, – hogy képtelenséget mondjunk – ha az Isten anyját szeplősítette is meg.

76. Ellenkezőleg, azt állítjuk, hogy a pápa bűnbocsánata még a legcsekélyebb bünt sem törölheti el.

77. Az a szóbeszéd, hogy maga szent Péter sem oszthatna nagyobb kegyelmet – ha ő most pápa volna – káromlás szent Péter és a pápa ellen.

78. Ellenkezőleg állítjuk, hogy ő is, meg bármely pápa is külön kegyellemmel rendelkezik, ti. az evangéliummal, a kegyelmi erővel, a gyógyítás adományaival, stb. 1Kor. 12.

79. Aki azt állítja, hogy a pápai címerrel ellátott magasztos kereszti felér Krisztus keresztyével – káromlást szól.

80. S ezért felelősséggel tartoznak azok a püspökök, lelkipásztorok és teológusok, akik eltűrik, hogy a nép előtt ilyeneket beszéljenek.

81. A bűnbocsánatról való szemtelen beszéd okozza azt, hogy a pápa méltóságát még tudós férfiak is csak nehezen tudják megvédelmezni a rágalmakkal s az egyszerű hívek bizony fogas kérdéseivel szemben.

82. Például: Ha a pápa a székesegyház felépítéséhez szükséges nyomorult pénzért – ami gyenge indoklás – számtalan lelket vált ki a tisztítóúzból, akkor miért nem üríti ki a tisztítóüzet a szentséges szeretetre és a lelkek iszonyú gyötördésére való tekintettel, – ami pedig mindennél igazságosabb indoklás lenne?!

⁸ Luther még meg van győződve a pápa jóhiszeműségéről.

83. Vagy pedig miért vannak meg még mindig a halotti misék és évforduló ünnepek és miért nem adja vissza vagy miért nem engedi, hogy visszavegyék a halottakért tett adományokat, ha most a megváltottakért való imádkozás már úgyszólván feleslegessé vált?

84. Azután az Istennek és a pápának micsoda új kegyelme az, miszerint megengedi, hogy a hitetlen és istenkáromló, pénzével kiválthatja a hívő és Isten előtt kedves lelket, – és ugyanakkor az istenfélő, drága lelket az ő kínjaira való tekintettel, szeretetből, ingyen mégsem szabadítják ki?

85. Ha pedig a bűnbánati törvények – nem ugyan a gyakorlat, hanem a dolog természeténél fogva – valóban elavultak és megszűntek, akkor miért adnak pénzért ezek alól feloldozást, éppen úgy, mintha érvényben volnának?

86. Továbbá: Miért nem építi fel a pápa – akinek vagyona ma felülmúlja a dúsgazdag Crassusok⁹ kincsét is – szent Péternek legalább azt az egy székes-egyházát inkább a maga, mint a szegény hívek pénzéből?

87. Azután mit bocsát meg és mit enged el a pápa azoknak, akiknek teljes bűnbánatuk alapján joguk van a teljes bűnbocsánathoz?!

88. Úgyancsak, miből lenne nagyobb haszna az egyháznak, mint hogyha a pápa naponként százszor osztana – amit most csak egyszer tesz meg – bármely hívőnek bocsánatot és büntetés elengedését?

89. Ha a pápa valóban inkább a bűnbocsánattal, mint pénzzel akarja munkálni a lelkek üdvösségét, akkor miért helyezi érvényen kívül a már régen helyben hagyott leveleit és bűnbocsánatát, ha azok éppen olyan fogatosak?

90. Ha az egyszerű hívek ezen megfontolásra méltó fogas okoskodásait csupán hatalmi szóval hallgattatják el és nem cáfolják meg alapos érveléssel, úgy ezáltal az egyházat és pápát nevetségessé, a keresztyénséget pedig lehetetlenné teszik az ellenség előtt.

91. Ha tehát a bűnbocsánatot a pápa elgondolása és szándéka szerint hirdetnék, akkor ezen kérdésekre könnyen meg lehetne felelni; vagy talán fel sem merültek volna ezek.

92. Tűnjenek hát el azok a próféták, akik azt mondják Krisztus népének: béke, béke és nincs béke.¹⁰

93. De üdv azoknak a prófétáknak, akik azt mondják Krisztus népének: Kereszt, kereszt és nincs kereszt.

94. Buzdítsuk azért a keresztyéneket, hogy fejüket, Krisztust megpróbáltatásokon, halálon és poklon át is követni igyekezzenek.

95. S így inkább sok szenvedés árán jussanak a mennybe, minthogy magukat a békével áztatva elbázzák.¹¹

⁹ Crassus gazdagságáról híres római.

¹⁰ Ezék 13,10.16.

¹¹ Apcsel 14,22.

